

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Для отримання додаткової інформації див. повне посилання на авторське право в кінці цього документу.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

Інформаційний бюлетень практики Суду № 148

Січень 2012

Stanev проти Болгарії [ВП] - 36760/06

Рішення від 17.01.2012 [ВП]

Стаття 6

Цивільне провадження

Стаття 6-1

Доступ до суду

Відсутність для особи прямого доступу до суду для поновлення своєї дієздатності: *порушення*

Стаття 3

Поводження, що принижує гідність

Умови проживання в будинку соціальної допомоги для осіб із психічними вадами: *порушення*

Стаття 5

Стаття 5-1

Позбавлення свободи

Процедура, встановлена законом

Законність поміщення до будинку соціальної допомоги для осіб із психічними вадами: *порушення*

Стаття 5-4

Ініціювання провадження

Відсутність засобів правового захисту для оскарження законності поміщення до будинку соціальної допомоги для осіб із психічними вадами: *порушення*

Стаття 13

Ефективний засіб правового захисту

Відсутність засобів правового захисту для отримання компенсації за погані умови проживання в будинку соціальної допомоги для осіб із психічними вадами: *порушення*

Стаття 46

Стаття 46-2

Виконання рішення

Заходи загального характеру

Держава-відповідач повинна була вжити заходів загального характеру для забезпечення ефективного доступу до суду особам, що бажають поновити свою дієздатність

Факти – у 2000 році за заявою двох родичів заявника суд оголосив його обмежено дієздатним на підставі того, що він був хворий на шизофренію. У 2002 році заявнику проти його волі призначили піклувальника та помістили до будинку соціальної допомоги для осіб із психічними вадами, що знаходився недалеко від селища у віддаленому гірському районі. Після своїх офіційних візитів в 2003 та 2004 роках Європейський комітет з питань запобігання катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (КПК) дійшов висновку, що умови проживання могли вважатись нелюдським та таким, що принижує гідність, поводженням. У 2004 та 2005 роках заявник через свого адвоката клопотав перед прокурором та мером, щоб ті ініціювали провадження про звільнення його від піклування, але його клопотання було відхилено. Його піклувальник також відмовився це зробити, вважаючи, що будинок соціальної допомоги був найбільш підходящим місцем для його проживання, оскільки в нього не було засобів для того, щоб вести незалежний спосіб життя. У 2006 році з ініціативи адвоката заявника його оглянув незалежний психіатр, який встановив, що діагноз шизофренії був неточним, що заявник мав схильність до зловживання алкоголем, а симптоми цих двох медичних станів можна було сплутати, що він був здатний до

реінтеграції в суспільство, і що його перебування в будинку соціального захисту було дуже шкідливим для його здоров'я.

Право – Стаття 5 § 1

(а) *Застосовність* – поміщення заявника до будинку соціальної допомоги було відповідальністю національних органів влади, оскільки воно було результатом різних заходів, вжитих органами державної влади та установами через своїх посадовців, - від первісного запиту про його поміщення до установи і на протязі всього здійснення відповідного заходу. Заявник був поміщений до корпусу, який він міг покинути, але час, проведений поза межами будинку, а також місця, які він міг відвідати, завжди були предметом контролю та обмежень. Система відпусток і той факт, що керівництво утримувало документи, які посвідчували особу заявника, наклали значні обмеження на його особисту свободу. Хоча заявник міг здійснити певні подорожі, він перебував під постійним контролем та не міг залишити будинок без дозволу кожного разу, коли він цього хотів. Уряд не довів, що стан здоров'я заявника був таким, що ставив його в безпосередню небезпеку або вимагав введення будь-яких спеціальних обмежень з метою його захисту. Строк перебування заявника в будинку не був зазначеним, а відтак він був необмеженим, оскільки в муніципальному реєстрі було зазначено, що його постійною адресою був будинок, в якому він все ще перебував, проживши в ньому більше восьми років. Тому вочевидь він у повній мірі відчув негативні наслідки обмежень, накладених на нього. Під час поміщення до будинку ніхто не питав його думки, а він сам ніколи явно не погоджувався на таке поміщення. Національне законодавство надавало певної ваги побажанням заявника, і, як вбачалось, він добре знав про свою ситуацію. Принаймні починаючи з 2004 року, заявник відкрито висловлював своє бажання покинути будинок соціальної допомоги як психіатрам, так і через свої клопотання до органів влади про поновлення дієздатності. Суд не був переконаний, що заявник погодився на поміщення або прийняв його мовчазно. Беручи до уваги участь болгарських органів влади в прийнятті рішення про поміщення заявника до будинку, правила будинку щодо відпусток, тривалість поміщення та відсутність згоди заявника, дана ситуація складала позбавлення свободи, а стаття 5 § 1 застосовувалась.

(b) *Суть* – рішення про поміщення заявника до будинку соціальної допомоги для осіб із психічними вадами без його згоди було недійсним за болгарським законодавством. Цей висновок сам по собі був достатнім для того, щоб Суд встановив, що позбавлення заявника свободи суперечило статті 5. У будь-якому випадку, ця міра не була законною в розумінні статті 5 § 1 Конвенції, оскільки жодне з виключень, передбачених у цій статті, не застосовувалось, включаючи статтю 5 § 1 (e) - позбавлення волі «психічнохворих осіб». У даній справі висновок медичного експерта, підготовлений у ході судового провадження щодо визнання заявника недієздатним, дійсно посилався на розлади, які він мав. Тим не менш, між висновком психіатричної експертизи, на який посилались органи влади, та моментом поміщення заявника до будинку, пройшло більше двох років, і протягом цього часу його піклувальник не перевіряв, чи відбулись якісь зміни в його стані здоров'я, та не зустрічався і не радився з ним. Цей період був надмірним, а медичний висновок, зроблений в 2000 році, не міг вважатись надійним відображенням стану психічного здоров'я заявника на момент його поміщення до будинку (в 2002 році). Слід зазначити, що національні органи влади не мали жодного юридичного обов'язку замовити психіатричну експертизу на момент поміщення. Відсутність нещодавнього медичного обстеження саме по собі було достатнім для висновку про те, що поміщення заявника до будинку не було законним. Крім того, не було встановлено, що заявник становив

небезпеку для себе або для інших. Суд також відзначив недоліки в оцінці того, чи зберігались розлади, які потребували поміщення заявника до будинку. Хоча він перебував під наглядом психіатра, метою такого нагляду не було забезпечення через регулярні проміжки часу оцінки того, чи треба було все ще утримувати його в будинку соціальної допомоги для цілей статті 5 § 1 (е). Насправді, в національному законодавстві не було передбачено жодного положення для проведення такої оцінки. Поміщення заявника до будинку не було здійснено «відповідно до процедури, встановленої законом», і не було виправдане підпунктом (е) або будь-яким з підпунктів (а)-(f) статті 5 § 1.

Висновок: порушення (одностайно).

Стаття 5 § 4: уряд не зазначив будь-якого внутрішнього засобу правового захисту, здатного надати заявникові прямої можливості оскаржити законність його поміщення до будинку соціальної допомоги та подальшої реалізації цього заходу. Болгарські суди ніколи і ніяким чином не були залучені до процедури поміщення, а національне законодавство не передбачало автоматичного періодичного судового перегляду поміщення до будинку для людей із психічними вадами. Крім того, оскільки за болгарським законодавством поміщення заявника до будинку не було визнане в якості позбавлення волі, то не існувало і будь-якого положення про внутрішні засоби правового захисту, за допомогою яких можна було б оскаржити його законність як позбавлення свободи. Дійсність угоди про поміщення до будинку можна було оскаржити на підставі відсутності згоди лише з ініціативи піклувальника.

Висновок: порушення (одноголосно).

Стаття 5 § 5: не було доведено, що заявник міг скористатися правом на компенсацію за незаконне позбавлення свободи до рішення Суду по даній справі, або що він зможе ним скористатись після винесення цього рішення.

Висновок: порушення (одноголосно).

Стаття 3: стаття 3 забороняє нелюдське і таке, що принижує гідність, поводження, щодо будь-кого, хто знаходиться в руках органів влади, незалежно від того, чи мова йшла про затримання в рамках кримінального провадження, чи про поміщення до установи з метою захисту життя чи здоров'я відповідної особи. Харчування в будинку соціальної допомоги було недостатнім та поганой якості. Будинок недостатньо опалювався, а взимку заявник був змушений спати в пальті. Він міг прийняти душ раз на тиждень в антисанітарній та занедбаній ванній кімнаті. Туалети перебували в огидному стані, а доступ до них був небезпечним, згідно з висновками КПК. Нарешті, будинок не повертав одяг тим самим особам після його прання, що могло викликати у мешканців почуття неповноцінності. Заявник проживав у цих вищезазначених умовах протягом значного періоду - близько семи років (з 2002 по 2009 рік, коли будівлю, в якій він проживав, відремонтували). Після відвідування будинку КПК прийшов до висновку, що умови проживання в ньому у відповідний момент часу могли вважатись нелюдським і таким, що принижує гідність, поводженням. Хоча уряд Болгарії знав про ці висновки, в період з 2002 по 2009 рік він не виконав свого зобов'язання закрити установу. Брак фінансових ресурсів, на який посилався уряд, не був достатнім аргументом для виправдання утримання заявника в описаних умовах проживання.

Висновок: порушення (одноголосно).

Стаття 13, взята у поєднанні зі статтею 3: за національним законодавством, поміщення заявника до будинку соціальної допомоги не вважалось взяттям під варту. Таким чином, він не мав би права на компенсацію за Законом про відповідальність держави за шкоду 1988 року за погані умови проживання в будинку. Крім того, не існувало жодних судових рішень, за якими було б визнано, що цей закон застосовувався до тверджень про погані умови утримання в будинках соціальної допомоги. Навіть якщо припустити, що заявник зміг би поновити свою дієздатність та залишити будинок, він би не отримав компенсації за те, що його утримували в умовах, які принижують гідність.

Висновок: порушення (одноголосно).

Стаття 6 § 1: окрім як через свого піклувальника чи одну з осіб, зазначених у статті 277 Цивільно-процесуального кодексу, заявник не міг звернутися до суду із заявою про поновлення своєї дієздатності. Національне законодавство не встановлювало відмінності між недієздатними та обмежено дієздатними особами і не передбачало будь-якої можливості автоматичного періодичного перегляду того, чи були підстави для поміщення особи під опіку все ще дійсними. Крім того, у справі заявника відповідна міра не обмежувалась у часі. Хоча право на доступ до суду не було абсолютним, а обмеження процесуальних прав особи могли бути виправдані, навіть якщо особу було визнано лише обмежено дієздатною, право на звернення до суду за переглядом рішення про визнання її недієздатною було одним із найбільш важливих прав відповідної особи. Звідси випливало, що такі особи повинні в принципі мати прямий доступ до судів з цього питання. Тим не менш, держава мала право визначати процедуру, за якою такий прямий доступ міг надаватись. У той же час, зі статтею 6 не було б несумісним, якби національне законодавство передбачало в цій сфері певні обмеження для доступу до суду, - з єдиною метою забезпечення того, щоб суди не були перевантажені надмірною кількістю явно необґрунтованих заяв. Тим не менш, залишалось очевидним, що цю проблему можна було вирішити іншими, менш обмежувальними засобами, а не автоматичною відмовою в прямому доступі, наприклад, шляхом обмеження частоти, з якою можна було подавати заяви, або введенням системи попереднього розгляду їхньої прийнятності на основі матеріалів справи. Крім того, в даний час на європейському рівні існує тенденція, яка має на меті надання недієздатними особами прямого доступу до судів для подачі заяв про поновлення своєї дієздатності. Міжнародні документи стосовно захисту осіб із психічними розладами так само бачили зростаючу значущість у наданні їм якомога ширшої юридичної автономії. Статтю 6 § 1 слід тлумачити як таку, що в принципі гарантує кожному, кого, як і заявника, було оголошено обмежено дієздатним, прямий доступ до суду для поновлення своєї дієздатності. Такий прямий доступ не гарантувався відповідним болгарським законодавством з достатнім ступенем упевненості.

Висновок: порушення (одноголосно).

Стаття 46: для усунення наслідків порушення прав заявника органи влади повинні з'ясувати, чи хоче він залишитися в будинку соціальної допомоги. Ніщо в цьому рішенні не повинно розглядатись як перешкода для його подальшого перебування в даному будинку або в будь-якому іншому будинку для осіб із психічними розладами, якщо буде встановлено, що він згоден на таке перебування. Однак якщо заявник проти такого перебування, то органи влади повинні без зволікань переглянути його ситуацію у світлі висновків, зроблених у цьому рішенні. З огляду на встановлення факту порушення статті 6 § 1 Конвенції у зв'язку з відсутністю прямого доступу до суду для обмежено дієздатної особи, яка бажала поновити свою дієздатність, Суд рекомендував,

щоб держава-відповідач передбачила необхідні загальні заходи для забезпечення ефективної можливості такого доступу.

Стаття 41: 15000 євро в якості компенсації за моральну шкоду.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини
Це коротке викладення рішення, зроблене Секретаріатом, не є
зобов'язальним для Суду.

Натисніть тут для доступу до Інформаційних бюлетенів з практики Суду:
[Case-Law Information Notes](#)

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду; також Суд не несе жодної відповідальності за його якість. Його можна завантажити з бази рішень Європейського суду з прав людини HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-яких інших баз даних, в яких Суд його також розмістив. Його можна відтворювати в некомерційних цілях за умови, що будуть зазначені повна назва справи та посилання на авторське право і Цільовий фонд «Права людини». Для використання будь-якої частини цього перекладу в комерційних цілях слід звертатися за наступною адресою: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits

de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int